

RUS EDEBİ ESERLERİNİN İRAN’DA TANINMASI VE “KAŞTANKA” İLE “AYLAK KÖPEK” ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

NÜKHET ELTUT KALENDER*

ÖZET

Çehov’un “Kaştanka” adlı eseri 1887 yılında yazılmış olup, Hidayet’in “Aylak Köpek” adlı eseri 1942 yılında yayımlanmıştır. Ancak “Kaştanka”nın Farsça ilk çevirisi “Aylak Köpek” eserinin yayımlanmasından yaklaşık on altı yıl sonra yapılmıştır. Dolayısıyla, Sadık Hidayet’in hemen hemen bütün eserlerinde Çehov’un izlerinin görülmesinin bir tesadüften ibaret olamayacağı durumunun açıklanması gerekliliği doğmuştur. Bu durum, çalışmaya öncelikli olarak “Kaştanka” ve “Aylak Köpek” eserlerinin karşılaştırılabilmesi ve iki eser arasındaki benzerliğin nereden kaynakladığının açıklanabilmesi için, Çehov’un edebi eserlerinin Farsçaya çevrilmesinden, hatta İranlı okurların Rus yazarlarıyla ve Rus edebi eserleriyle tanışma sürecinden başlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu çalışmada XX.yüzyıl Rus yazarı Anton Pavloviç Çehov’un XX. yüzyıl İran yazarı Sadık Hidayet’in üzerinde bıraktığı etki irdelenmekte ve A.P. Çehov’un “Kaştanka” adlı eseri ile S.Hidayet’in “Aylak Köpek” eseri karşılaştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İran, Rus Edebiyatı, A.P. Çehov, Kaştanka, Sadık Hidayet, Aylak Köpek.

THE RECOGNITION OF RUSSIAN LITERARY WORKS IN IRAN AND THE COMPARISON OF “KASHTANKA” AND “THE STRAY DOG”

ABSTRACT

Chekhov’s work named “Kashtanka” has been written in 1887 and Hidayat’s work named “The Stray Dog” has been published in 1942. However, the first Persian translation of “Kashtanka” was about sixteen years after the publication of “The Stray Dog”. Thus, it is required to disclosure of the situation can not be coincidence that almost all the works of Hedayat, where seems the traces of Chekhov. This case, firstly, obliges to begin from translation of Chekhov’s work into Persian, even from the recognition process of Iranian readers with Russian authors and their Works to compare “Kashtanka” and “The Stray Dog”, and to explain, where the similarities between them stem from. In this paper, the influence of the XX. the century Russian author A.P. Chekhov, on the Iranian XX. Century writer S.Hidayat is examined, and also their works “Kashtanka” and “The Stray Dog” are compared.

KeyWords: Iran, Russian Literature, A. P. Chekhov, Kashtanka, Sadiq Hedayat, The Stray Dog.

1. İRAN'DA RUS EDEBİYATI

İran'da Avrupa bilim ve tekniğini tanıma sürecinde Osmanlı toprakları ve Rusya'nın önemli etkileri olmuştur.¹ İranlılar Rus edebiyatı ile XX. yüzyılda tanışmaya başlamıştır. Ancak o zamanlar Rusya ve İran arasındaki edebi temaslar oldukça azdı. XX. yüzyılda iki ülke arasındaki edebi temas, İranlı okuyucuların öncelikle çeviriler aracılığıyla desteklenerek Rus edebiyatıyla tanışması yoluyla daha düzenli ve daha önemli hale gelmiştir.²

Yeni Avrupa tarzı İran sanat yazısı XX. yüzyılın 10-20'li yıllarında aktif bir şekilde gelişmeye başlamıştır. O dönemlerde başlayan İranlı yazarlar Çehov'un eserleri ile Fransızca, İngilizce ya da Almanca çevirileri aracılığıyla tanışabiliyorlardı, çünkü Farsça çevirileri henüz yoktu. Ancak o dönemde bütün yazarlar Rus yazarların eserlerini rahatça okuyup, kolayca anlayacak düzeyde Batı Avrupa dillerine hâkim değillerdi...³

Aslında, Rus edebi eserlerinin İran'da Farsça çevirileri az sayıda olmasına rağmen, ilk olarak XX. yüzyılın 20-30'lu yıllarında yapılmaya başlanmıştır. Ünlü İranlı yazar ve edebiyat eleştirmeni olan Abdolali Dastegeyb 1959 yılında "Peyame Novin" ("Yeni Haberci") isimli Tahran dergisinde yayımlanan "Rus Edebi Eserlerinin Farsça Çevirileri Üzerine" adını taşıyan makalesinde bu konu ile ilgili olarak şöyle söylemiştir:

"...İranlılar, Rus edebiyatının, ince algı duygusuna ve zarif hecelere hâkim olan Puşkin ve Lermontov gibi parlak şairlerinin yanı sıra, Gogol, Turgenyev, Çehov, Gorki, Dostoyevski ve Tolstoy gibi derin ve ulvi fikirleri basit ve anlaşılır biçimde açıklamakta usta yazarlarından bundan yirmi yıl öncesine kadar habersizdi. Puşkin'in sadece birkaç şiiri ile Çehov'un birkaç kısa öyküsü (örn; Krjovnik Sadık Hidayet tarafından 1932 yılında çevrilmiştir) Farsçaya çevrilmiştir ki bu durum da çok önemli bir olay sayılmaktaydı. O zamanlar İran toplumu dünya

* Yrd.Doç.Dr., Yüzyüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı ABD, neltut@mynet.com, nukhetkalender@yyu.edu.tr.

¹ Kanar, Mehmet, *İran Tiyatrosundan Bir Eser Sadık Hidayet'in Sasan Kızı Pervin'i*, Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi, 2003/2, sf.191.

(<http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/tyatro/article/view/11649/10914>)

²Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 195. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

³Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 210. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

*edebiyatlarının önde gelenlerinden biri olan büyük hazineden yararlanma imkânından mahrum kalmıştı”.*⁴

A. Dastegeyb Rus edebi eserlerinin Farsçaya çevirileri konusunda kesinlikle doğru yazmıştır ve bahsedilen dönem 1940 yılıyla sınırlandırılan çok da uzak sayılmayan dönemdir.⁵

Komissarov, İran’da Rusça bilmenin ve okumanın Rıza Şah döneminde suç unsuru olarak değerlendirildiğini, ancak Rıza Şah döneminin sona ermesi ile Rus edebi eserlerinin direk Rusçadan Farsçaya çevirilerinin yapılmaya başlandığını şu sözleri ile aktarmaktadır:

*“...Rıza Şah döneminde Rusça bilmek başlı başına bir suçtu. Her halükarda Rusça bilen insanlar gizli polis kayıtlarındaydılar, çünkü Sovyetler Birliği’ne sempati duyabilecekleri ve devlet asker ve polis düzeni için bir tehdit oluşturabilecekleri varsayılmaktaydı. Bu nedenle insanlar dil bilmelerini devletten gizlerler ve kullanmazlardı, hatta dili unutmaya çalışırlardı. Rusça bilmeleri talep edilen ve iktidar seçkinlerinin güvenini sağlayan, onların farklı emirlerini yerine getiren bazı tanınmış şahıslar istisnai durum teşkil ederlerdi. Neyse ki bu katı rejim uzun sürmedi ve Rus dilini “silmeyi” başaramadı. 1941 yılına doğru Rıza Şah iktidarı düştüğünde Rusça bilen İranlılar halen hayattaydı. Aralarından aracısız dilden (direkt) Rus edebiyatı, hatta Çehov’un eserlerinin, Rusça orijinalinden tercümanları çıkmıştı...”*⁶

Karsan’a göre, 40’lı yıllar çok önemli toplumsal eserlerin öne çıkması ve yazarların yeni üslup ve teknikleri, çeşitli kalıplar deneyerek bu türün yaygınlaşmasını sağlamaları dolayısıyla modern öykücülük ve roman bakımından önemli bir yere sahiptir ve bu dönem edebiyatında kısa roman (öykü), toplumsal roman, edebi araştırmalar, edebiyat eleştirisi, tarihi araştırmalar gibi birkaç edebi tür kendini göstermiştir. Yazarlar yaşadıkları dönemin aksaklıklarıyla ilgilenip bunları mizahi ve hicvi açıdan dile getirmeye çalışmışlardır.⁷

1944’lü yıllarda çevrilen eserlere şöyle bir bakıldığında cinsellik, aksiyon ve tarihi konularda basılan eserlerin çokluğuna rağmen, gerçekçi

⁴Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 195. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

⁵Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 196. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

⁶Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 199. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

⁷ Karsan, Çağdaş, *Simin Danişver’in Sevüşun ve Cezire-i Sergerdani Romanlarında Üslup*, YL Tezi, Ankara Ün, SBE, Ankara, 2004, sf.7.

eserlere gösterilen özel ilginin, bu dönemin edebiyatını önceki dönemin edebiyatından ayırdığını anlarız. Önceleri romantik Avrupa edebiyatı – özellikle Fransız edebiyatı – üzerindeki egemenliğine rağmen, asıl başrolü Rus edebiyatı oynamıştır.⁸

XX. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru, İran’da Puşkin’in, Lermontov’un, Nekrasov’un, Krılov’un, Çehov’un, Dostoyevski’nin, Turgenyev’in, Gogol’un, Saltıkov-Şçedrin’in, A. Ostrovskiy’nin, Belinski’nin, Çernişevski’nin ve diğer birçok Rus yazarının, şairlerinin ve eleştirmenlerinin birçok eserinin, hatta Sovyet yazarlarının eserlerinin de Farsçaya çevrildiği bilinmektedir. Ayrıca Komissarov’un ifadelerinden periyodik İran yayınlarında devrim öncesi birçok Rus ve Sovyet yazarının yaşamı ve edebi faaliyetleri ile ilgili makalelerin yayımlandığı, hatta İranlıların Rus ve Sovyet yazarlarının edebi faaliyetlerini halka sevdirdiği edebiyat geceleri, sergiler ve radyo programları düzenledikleri bilgisini de edinmekteyiz.⁹

Bozorg Alevi, Sadık-ı Çubek, İbrahim Gulistan, Celal Al-i Ahmed, Simin Danişver gibi yazarlar, İran’da bu dönemde öne çıkan, batılı tarzda ve teknikle öykü yazmaya yönelen isimlerdir. Karsan, XX. yüzyılın 50’li yıllarında öykü yazımının ivme kazanmasını;

“...Öykücülüğün hız kazanmasındaki önemli faktörlerden biri olarak modern çağa paralel gelişen teknolojik araçların insan yaşamında daha fazla zaman alması ve çalışan insanın okumaya, özellikle kapsamlı romanlara vakit ayıramaması ve bu bakımdan kısa romanlara ihtiyaç duyması gösterilebilir. Bu yazarın da işini kolaylaştıran bir durumdu; yazar öykünün kurgusu ve yazımı esnasında romandaki gibi aylara hatta yıllara ihtiyaç duymuyordu. Daha çabuk odaklanıp sonuca ulaşabiliyordu. Böylelikle mesajını okuyucuya daha çabuk ve daha kolay iletebiliyordu. Ayrıca dünya edebiyatında gelişen öykücülük türüne İran edebiyat çevrelerinin kayıtsız kalması da beklenemezdi. Özellikle tercüme yoluyla İran’a giren öykülerdeki artış önemlidir.”¹⁰

sözleri ile açıklamaktadır.

Karsan’ın ifade ettiği gibi, yabancı öykü çevirilerinin artışı İran’da edebi türlerin gelişimine sebep olarak, yazarların edebi eserlerine yansımış ve okuyucunun bu yeni tekniklerle yazılan edebi türlere olan ilgisini artırmıştır.

⁸Abidini, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı I*, Çev. Derya Örs, Nüsha Yayınları, Ankara, 2002, sf. 148.

⁹Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 198. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

¹⁰ Karsan, Çağdaş, *Simin Danişver’in Sevüşün ve Cezire-i Sergerdani Romanlarında Üslup*, YL Tezi, Ankara Ün, SBE, Ankara, 2004, sf. 8-9.

Abidini ise, sadece öykülerin değil, bütün yabancı eser çevirilerinin İran'da konu gelişimi dışındaki en önemli etkisinin, öykü yazım tekniklerinin gelişiminde olduğunu vurgulamakta ve sözlerini;

“...Elbette bu konuda, ömürleri üzerinden henüz birkaç onluk geçmiş bulunan İran öykülerinin kendine özgü gelişimleri de görmezden gelinmemelidir. Bu dönemde, bundan önce İran öykücülerinin ilgisini çekmeyen yeni meselelerinin anlatılmasının gerekliliği, sanatsal biçimlerin gelişimini de zorunlu kılar. Yaratıcı yazarlar, yeni yöntemler elde etmek için ciddi çabalar gösterirler. Öykü yazımı ilke ve tekniklerini dikkate alışı, toplumun kültürel gelişimi üzerinde önemli bir etki yaratır. Çünkü bu durum, öykü yazmayı kolay sanan pek çok beceriksiz kişiyi bir kenara iterek, kısa öyküye o zamana dek İran edebiyatında geçmişi bulunmayan bir önem kazandırır. Kısa öykü bundan sonra, İran'daki en köklü ve en ileri sanat türü olan şiire rakip olarak kendisini ortaya çıkarır.”

ifadeleri ile devam ettirmektedir.¹¹

Kırlangıç, Abidini'nin “İran Öykü ve Romanının Yüzyılı” adlı eserinin ikinci cildinde söz ettiği XX. yüzyılın ikinci yarısında İran'daki yabancı dillerden eser çevirisi faaliyetlerini Türkçeye şu sözlerle aktardığı görülmektedir:

“İran Millî Bibliyografyası istatistiğine göre, 1342/1963 yılından 1357/1978 yılına dek olan zaman içerisinde 1700 dolayında yabancı anlatı eseri yayımlanmıştır. Elbette çevrilmiş eserlerin seçimi, belirli bir ölçüte göre yapılmamıştır ve sonuçta kıymetli edebî eserlerin çevirisi alanında büyük boşluk vardır. Oysa değersiz eserler kötü çevirilerle yayımlanmıştır. Çeviri eserlerin durumunu tam olarak ortaya koyabilmek için bu eserleri milliyetlerine göre sekiz genel grupta inceleyebiliriz: Amerika, Fransa, Rusya, İngiltere, İtalya, Almanya, Latin Amerika ve diğer ülkeler... Rus yazarlardan da birtakım eleştiri ve edebiyat tarihi eseri yayımlanmıştır. Pelehanov'un ve Lunaçarski'nin 1345/1966'da Bakırzâde'nin çevirisiyle yayımlanan “Gorki'ye Göre Edebiyat” adlı çalışmasından başka Aleksey Tolstoy'un M.H. Rûhânî çevirisiyle 1353/1974 yılında yayımlanan “Dil ve Edebiyatın Misyonu” adlı eseri, D.S. Mirski'nin İbrâhim-i Yûnusî çevirisiyle 1355/1976 yılında yayımlanan “Rus Edebiyatı Tarihi” adlı eseri ve Çernişevski'nin Emîn-i Mueyyed çevirisiyle 1357/1978 yılında yayımlanan “Estetik Açından Sanatın Gerçeklikle İlgisi” adlı eseri anlatabilir.”¹²

¹¹Abidini, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı I*, Çev. Derya Örs, Nüşa Yayınları, Ankara, 2002, sf. 148, 149.

¹²Abidini, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı II*, Çev. Hicabi Kırlangıç, Nüşa Yayınları, Ankara, 2002, sf. 8,9.

Ayrıca, Abidini'nin eserinden İranlı okuyucuların Çehov, Dostoyevski'nin eserlerinin çevirisinin yanısıra Gorki'nin eserlerinin yarısının 1356/1977 ve 1357/1978 yıllarında yayımlandığını, Tolstoy'un on beşten fazla, Turgenyev'in on, Puşkin'in on ve Gogol'ün beş eserinin Farsçaya çevrildiğini, Soljenitsın, Pasternak, A.Tolstoy, Kuprin, Tinyanov, Zamyatin, Bunin, Lermontov, ve Aytmatov'dan da bir takım eserler yayımlandığını, M.H. Şefiha çevirisiyle Turgenyev'in *Rudin*'i (1344/1965), Bih Azin çevirisiyle Şolohov'un *Durgun Don*'u (1345/1966), Abdu'l-Huseyn-i Şerifiyân çevirisiyle Şçedrin'in *Uğursuz Miras*'ı (1346/1967), Surûş-i Habîbî çevirisiyle Gonçarov'un *Oblomov*'u (1355/1976) gibi eserlerin yayımlanmasının, bu dönemde yayımlanan çevirilerin çeşitlilik ve zenginliğinin bir göstergesi olduğunu ve bu dönemde Fransızcanın eskisi kadar revaçta olmadığını ve eğitim ve ticarete yerini İngilizceye bıraktığı bilgisini edinmekteyiz.¹³

2.ÇEHOV'UN ESERLERİNİN FARŞÇAYA ÇEVİRİLMESİ

"*Fars Dilinde Çehov*" adlı makalesinde Said Nafisi şöyle yazmaktadır: "*Rus edebiyatının Fars edebiyatına yakınlığının en belirgin kanıtı Rusça bir şiir ya da düzyazının Farsçaya çok kolay çevrilebilmesi olabilir. Çoğu Rusça kelime bileşimlerinin, metaforların ve alegorilerin, hatta bazen atasözlerinin Fars dilinde karşılığı bulunmaktadır.*" Böyle bir durumun sebebine eğilen Said Nafisi bu soruyu yüzeysel biçimde inceleyen kişilerin iki edebiyatın yakınlığını iki ülkenin milli kültürlerinin benzeşmesi ile açıkladıklarını söylemekte ve sözlerini "*Komuya daha derinden edebiyatçı gözüyle yaklaşırsa, bu yakınlık Rus edebiyatındaki sanatsal ifade yollarından ve araçlarından kaynaklanmaktadır, çünkü İran edebiyatına diğer Batı edebiyatlarının sanatsal ifade yollarından ve araçlarından çok daha yakındır...*" şeklinde sürdürmektedir.¹⁴

Komissarov'un Rıza Şah dönemindeki Rusça bilmenin suç sayıldığı yıllara göndermede bulunarak, "*Rus edebi eserlerinin ilk tercümanları İran'ın ilerici yazarları ve artık korkusuz ve tehlikesiz herhangi bir işle uğraşan toplumsal-politik delegeleri olmuştur.*"¹⁵ sözünden, XX. yüzyılın 50'li yıllarından itibaren İran'da Rus edebi eserlerinin Farsçaya herhangi bir baskı altında kalmadan ya da endişe duymadan rahatlıkla çevrilebildiği anlaşılmaktadır.

¹³Abidini, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı II*, Çev.Hicabi Kırılanc, Nüsha Yayınları, Ankara, 2002, sf. 9.

¹⁴Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 202. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

¹⁵Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 199. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

Djanollah'a göre, günümüzde Rusçadan Farsçaya direk çeviriler yapılmasına karşın, İranlı okurlar Rus yazarların eserleri ile ikincil çeviriler aracılığıyla tanışmıştır.¹⁶ Djanollah'ın da vurguladığı gibi, Rıza Şah dönemi sonuna kadar Rus edebi eserlerinin Farsçaya aktarımı ancak ikinci yabancı dil aracılığıyla yapılan çevirilerle mümkün olmaktadır ki bu ikinci yabancı diller de İngilizce, Almanca ya da Fransızca gibi Batı Avrupa Dilleri idi.

Karsan ve Abidini'nin belirttiği üzere, bu dönemde İran'da öykü büyük önem kazanmıştır. Bu nedenle, diğer yazarların eserleri gibi Çehov'un öyküleri ve piyesleri özellikle ilk dönemlerde Batı Avrupa dillerinden sık sık çevrilmiştir. İkinci dil aracılığıyla yapılan çevirilerin doğurduğu sonuçları Komissarov şu sözlerle bildirmektedir;

*"Bu durum çoğunlukla talihsiz maliyetlere neden olmuştur. Batı Avrupa çevirilerinin üstüne Farsçaya aktaran çevirmenlerin kendi hataları eklenmekteydi, çünkü İranlı tercüman da her zaman en ince ayrıntısına kadar Fransızca, İngilizce ya da diğer Avrupa dillerini bilmezdi. Yine de çevirinin çevirisi bir şekilde durumun çıkışı olmuştur."*¹⁷

Komissarov, İranlı okurların Rus edebiyatıyla ve Çehov'un edebi eserleri ile tanışmasında aktif rol alan ve özellikle Çehov'un eserlerini Farsçaya çevirenlerin başında BozorgAlyavi, A. Mirfendereski, M. Asim, R. Azerahşi, K.Keşevarts, M. Ahi, S. Daneşvar ve K. Ansari'nin isimlerini telaffuz etmekte ve;

*"Ancak, Çehov'un eserlerini hakıyla ilk değerlendiren ve onu İranlı okurlarla tanıştıran kişi yazar ve araştırmacı, yerli İran yazarlarının deyimiyle "has İranlı yazar" Sadık Hidayet'tir (1903-1951). Gerçekten de Sadık Hidayet İran'da Çehov'un öykülerini Farsçaya çeviren ve Tahran'da "Krijovnik" (1931 yılında çevrilmiş ancak 1932 yılında yayımlanmıştır) ve "Pari" (1934)'yi yayımlayan kişidir..."*¹⁸

ifadesi ile Çehov'un eserlerinin en güzel Farsça çevirisinin Sadık Hidayet tarafından yapıldığının altını çizmektedir.

3.ÇEHOV'UN SADIK HİDAYET'E ETKİSİ

Komissarov, Sadık Hidayet'in Fransa'da yaşamış olmasına rağmen, Rus edebiyatına olan ilgisinin daha XX. yüzyılın 30'lu yıllarında ortaya

¹⁶Djanollah, Karimi Motahar, *"Kaştanka" A.P. Çehova i "Brodyaçaya sobaka" Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 96.

¹⁷Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 199. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

¹⁸Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 202. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

çıktığını ve ilgisinin bütün yaşamı boyunca sürdüğünü özellikle de Rus edebiyatında Çehov'un öykü sanatını kendisine model aldığını anlatmaktadır.¹⁹

Sadık Hidayet'in edebi kişiliğinin ve eserlerinin ortaya çıkmasında Çehov'un ne kadar etkisi olduğu konusunu Djanollah,

“Gerçekten de Çehov'un etkisi Hidayet'in bütün eserlerinde görülmektedir. Bu mükemmel Rus yazarının çevirileri esnasında Hidayet kendi yazarlığını olgunluğa erdirmiş, kendi dilini zenginleştirmiştir. Çehov'un etkisi hem öykü kompozisyonlarında, hem imajlar sistemi yaratmada, hem konunun gelişim dinamiğinde, hem de dilin çok renkliliğinde göze çarpmaktadır. Özellikle de bu bakımdan Çehov'un “Kaştanka” öyküsü ve Hidayet'in “Aylak Köpek”²⁰ öyküsünü karşılaştırmak oldukça ilginçtir.”²¹

sözleriyle ortaya koymaktadır ve her iki yazarın da öykü ve drama türünde eserler vermesini, Çehov'un “Kaştanka” öyküsü ile Hidayet'in “Aylak Köpek” öyküsünün konu bakımından oldukça benzeşmesi, Hidayet'in Çehov'un eserlerinin tam anlamıyla Farsçaya çevirisini yapmasını ve hayranlık duymasını, anılan bu iki eserin karşılaştırmasının yapılabilmesi için gerekçe olarak yeterli görmektedir.²²

Sadık Hidayet'in “Aylak Köpek” adlı eseri ilk kez 1321/1942 yılında Tahran'da yayımlanmıştır. Bu hikâyede insan huylu bir köpeğin dayanılması güç yaşam koşullarına itiraz etmeden nasıl münzevice bir hayat sürdürdüğü, geçmişe kaçmanın çare olamayacağı işlenirken, hâlihazır ile geçmişteki hayatın birer tutsaklıktan ibaret olduğu ana fikri üzerinde durulur.²³ Abidini'ye göre, Hidayet, bu öykü mecmuasındaki en iyi öyküsünde, yeni bir bakış açısıyla bir köpeğin gözünden, insanların köpeksi hayatına bakmaktadır ve sanki insanların hile dolu dünyasından, hayvanların tantanasız, kayıtsız ve çocukça dünyasına sığınıp, onlara yaklaşarak ve ilgi duyarak, kendi hayatında mahrum olduğu duygu ve sevgi sadeliğini aramaktadır.²⁴

¹⁹Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 203. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5- 9208-0229-6)

²⁰ Eserin Farsça orijinal adı Seg-i Vilgerd'dir.

²¹Djanollah, Karimi Motahar, *“Kaştanka” A.P.Çehova i “Brodyaçaya sobaka” Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 97.

²²Djanollah, Karimi Motahar, *“Kaştanka” A.P.Çehova i “Brodyaçaya sobaka” Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 96-97.

²³ Hidayet, Sadık, *Aylak Köpek*, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001, (Çevirmenin Sözü) sf. 7.

²⁴Abidini, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı I*, Çev. Derya Örs, Nüşa Yayınları, Ankara, 2002, sf. 156,157.

Djanollah'ın makalesinden “Kaştanka”nın ilk Farsça çevirisinin 1958 yılında Abdurrahman Alevi tarafından yapıldığı bilgisini edinmekteyiz.²⁵ Oysaki Hidayet “Aylak Köpek” (Seg-i Vilgerd) öyküsünü 1943²⁶ yılında, yani “Kaştanka”nın Farsçaya çevrilmesinden on beş yıl önce yazmıştır. Bu durum, Hidayet'in Çehov'dan değil, aksine Çehov'un Sadık Hidayet'ten esinlenerek bu öyküyü yazmış olabileceği ihtimalini akla getirirse de Hidayet'in birkaç yıl Berlin'de ve Fransa'da yaşamış olması ve Çehov'un “Kaştanka” adlı öyküsünün F. Bornov tarafından 1903 yılında Almancaya çevrilmiş olması gibi faktörler göz önüne alındığında, iki öykü arasındaki böylesi büyük benzerliğin, Hidayet'in bu eserin Almanca ya da Fransızca çevirisi ile karşılaştığını düşündürmekte ve bu ihtimali çürütmektedir. Ayrıca Djanollah, Çehov'un “Kaştanka” öyküsünü Abdurrahman Alevi'nin iki öykü arasındaki çarpıcı benzerliği fark ederek Farsçaya “Aylak Köpek” başlığı ile çevirdiği bilgisini de paylaşmaktadır.²⁷

4. “KAŞTANKA” VE “AYLAK KÖPEK” ESERLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Çehov, eserine öykünün başkahramanı olan köpeğin adını vermiştir. Kaştan kelimesi Rusçada kestane anlamına gelmektedir ve Çehov öykünün başında başkahramanın tasvirini yaparken “genç kızıl kahve renkli köpek” ifadesini kullanmıştır. Bu nedenle de Çehov'un kestaneyi andıran renginden dolayı marangozun köpeğini Kaştanka olarak adlandırdığı anlaşılmaktadır. Kaştanka çoban köpeğiyle fino kırması bir köpektir.

Hidayet ise eserine Çehov gibi başkahramanlık rolünü yüklediği Pat'ın adını vermek yerine bu köpeği niteleyen “Aylak Köpek” adını vermeyi tercih etmiştir. Kirli saman sarısı burunlu ve ayaklarına kadar siyah benekli olarak tasvir edilen bu köpek İskoç cinsidir, yazar birçok dil bildiği için köpeğin diğer dillerde karşılığı olan bir kelimedenden hareketle Pat olarak adlandırıldığını düşündürmektedir; örneğin sokaklarda kaybolması, oradan oraya aylak aylak dolaşması nedeniyle Fransızca “ayak” anlamına gelen *pied*²⁸ ya da pati anlamına gelen *patte*²⁹ (hayvanlar için) kelimesinden, köpeğin tasviri yapılırken insana benzetilerek anlatılan fizyolojik özellikleri göz önünde bulundurulursa Türkçede “yassı burun”u anlatmak için kullanılan *pat burunlu* ifadesinden, ya da öyküde sık sık tekrar eden okşanma arzusu ve özlemi göz

²⁵Djanollah, Karimi Motahar, “*Kaştanka*” A.P. Çehova i “*Brodyaçaya sobaka*” *Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 97.

²⁶ Aylak Köpek eserinin 1942 yılında yazıldığı bilinmektedir, ancak K.M.Djanollah muhtemelen tarih konusunda hata yapmıştır.

²⁷Djanollah, Karimi Motahar, “*Kaştanka*” A.P.Çehova i “*Brodyaçaya sobaka*” *Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 97.

²⁸ <http://www.fransizcasozluk.gen.tr/sozluk.php?word=ayak>

²⁹ <http://www.fransizcasozluk.gen.tr/sozluk.php?word=ayak>

önünde bulundurulursa İngilizcede “okşamak, sıvazlamak”³⁰ anlamına gelen *to pat* fiilinden ya da “acınacak halde, zavallı”³¹ anlamına gelen *pathetic* sözcüğünden... Farsçada ise Pat (پات) kelimesi “çıkılmaz”³², “taht, yatak”³³ ve *satrançta bütün taşları kaybederek yenilme, yani mat olmama, ancak hamle yapamama durumu*³⁴ anlamını taşımaktadır. Bu durumda, Hidayet’in köpek kahramanına Pat ismini vermesi Farsça Pat (پات) sözcüğünün “çıkılmaz” anlamına dayandırılabilir. Çünkü Pat geçmiş yaşantısından kopup içine girdiği yeni yaşam koşullarında bir çıkmaza sürüklenmiştir, ya da ikinci bir alternatif olarak Pat’ın içerisine düştüğü yeni ve acımasız dünyaya karşı hamlesiz kalması ile satrançta pat olma durumu özdeşleştirilebilir. Köpeğin adının Farsça anlamları dışında İngilizcedeki *to pat* fiilinden ya da *pathetic* sözcüğünden ya da Fransızca *pied* ya da *patte* sözcüklerinden türetilmiş olabileceği düşüncesi diğer ihtimaller arasında en kuvvetli olanları gibi görünmektedir.

Çehov, Kaştanka’yı marangoz Luka Aleksandriç’in köpeği olarak resmederken, Hidayet, Pat’ın sahibini zengin bir aile olarak belirtmekte, ancak aile fertlerine ilişkin herhangi bir detaya yer vermemektedir.

Kaştanka ve marangozun yolları birlikte birkaç müşteriye, oradan marangozun kız kardeşine, oradan meyhaneye, karısının akrabalarına vs. uğradıkları bir günün akşamında sokaklarda gezerken müzik sesinden ve kendilerine doğru askerlerin gelmesinden rahatsız olan Kaştanka’nın havlayarak karşı kaldırıma geçmesiyle, sakinleşip eski yerine döndüğünde sarhoş marangozun kokusunun başkalarının kokularına karışması sonucu ayrılır.

Çehov bu sahneyi;

*“Kaştanka sahibini bıraktığı yere doğru yolu koşarak geçti, ancak, heyhat, marangoz artık orada değildi. Kaştanka ileriye atıldı, sonra geriye, yolu tekrar koşarak geçti, ancak sanki yer yarılmış marangoz yerin dibine girmişti... Kaştanka sahibinin izlerinin kokusunu almayı ümit ederek kaldırıma koklamaya başladı, ancak az önce yeni kauçuk pabuçlarla bir alçak geçmiş ve şimdi bütün ince kokulara kauçuk pabuç kokusu karışmıştı, bu yüzden Kaştanka kokuları birbirinden ayıramıyordu.”*³⁵

ifadeleri ile anlatmaktadır.

³⁰ Wehmeier, Sally (Editor), Oxford Wordpower Dictionary, Oxford University Press, 10th impression, 1996, p. 454.

³¹ Wehmeier, Sally (Editor), Oxford Wordpower Dictionary, Oxford University Press, 10th impression, 1996, p. 454.

³² <http://www.vajehyab.com/dekhoda/> پات .

³³ Dehkoda, Ali Ekber, *Lugat-i Dehkoda*, İsfahan, c.4, s. 316.

³⁴ Enveri, Hasan, *Ferheng-i Ruz-i Sohen*, Tahrán, H.1383 (2004), s.211.

³⁵ Çehov, A.P., *Belolobiy-Rasskazi dlya detey*, *Kaştanka*, Bölüm 1, İzd. dom: Prof-Press, Rostov-na-Donu, 2012, sf. 25. (ISBN: 978-5-378-06873-9)

“Aylak Köpek” eserinde ise Pat’ın sahibinden ayrı iki kış geçirdiğinden bahsedilmektedir. Sahibi Pat’ın evden çıkıp dışı köpeklerin peşine gitmesine izin vermemektedir. Bir sonbahar günü sahibi, Pat ve sahibinin tanıdıkları hep birlikte arabaya binerek gezintiye çıkarlar ve arabadan indiklerinde dışı bir köpeğin kokusuna kapılması sonucu Pat kendini bambaşka bir yerde bulur. Heyecanı yatıştığında sahibini bıraktığı yere dönse de tıpkı Kaştanka’da olduğu gibi kokular birbirine karıştığı için ne yazık ki sahibini bulamamaktadır. Hidayet bu durumu şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Pat, şaşkın, yorgun ama kuş gibi hafiflemiş, rahatlamış olarak sahibini aramaya başladı. Birkaç ara sokakta onun kokusundan izler kalmıştı. Her tarafı aradı, belirli aralıklarla kendisine özgü işaretler bıraktı; kasabanın dışındaki harabeye kadar gitti, tekrar geri döndü. Sahibinin meydana döndüğünü anlamıştı; onun silik kokusu diğer kokulara karışmıştı.”³⁶

Marangozun Fedyuşka adında bir oğlu vardır ve bu çocuk Kaştanka’nın en iyi oyun arkadaşıdır. Tıpkı Kaştanka gibi Pat’ın da en iyi oyun arkadaşı öyküde isim verilmeksizin “sahibinin oğlu” olarak tanıtılmaktadır. Kaştanka karlı havada sığındığı bir kapının önünde yatarken kapının açılmasıyla irkilerek inlemeye başlar ve adamın ayağına dolaşır. Bu durumu gören adamın Kaştanka’yı evine alıp ona yemek verir, bu sırada Kaştanka marangozun evini ve bu yabancıyı kıyaslıyor, marangozun evindeki tutkal, vernik, hatta talaş kokusuna özlem duyar. Kendisini evine alan yabancıyı yatacak şilte vermesiyle Kaştanka uykuya dalar ve rüyasında marangozun oğlu oyun arkadaşı Fedyuşka’yı görür:

“Düşünde oraya buraya koşuşan köpekler görüyordu; aralarında o gün sokakta görmüş olduğu uzun tüylü, yaşlı bir fino da vardı, gözbebekleri akçıldı, burnunun çevresi de bol tüylüydü. Fedyuşka eline bir keski almış, finoyu kovalıyordu; çocuk ansızın uzun, kabarık tüylerle kaplanıverdi, sevinçle havlamaya başladı ve Kaştanka’nın yanında bitiverdi. Kaştanka’yla Fedyuşka birbirlerinin burunlarını kokladılar ve sokağa koşular...”³⁷

Aynı duygular Pat için de söz konusudur. Fakat Kaştanka ile aralarında tek bir fark vardır: Kaştanka sıcak bir yuvaya kavuşmuş, şefkatli bir yabancı da olsa bir kişi tarafından sahiplenilmiştir. Pat sahibinin izini kaybettikten sonra yorgun düşüp, aç kalır, kendisini sahiplenecek birilerini bulma ve karnını doyurma çabasına düşer ve bu sırada eski yaşantısına olan özlemi yorgunluktan uyuyakaldığı sırada gördüğü rüyada ortaya çıkar:

³⁶ Hidayet, Sadık, *Aylak Köpek*, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001, sf.15.

³⁷Çehov,A.P., *Beloloby-Rasskazıdyadetey, Kaştanka*, Bölüm 2, İzd. dom: Prof-Press, Rostov-na-Donu, 2012, sf. 30. (ISBN: 978-5-378-06873-9)

“Kardeşinin kılı bedeni, annesinin sesi, bütün bunlar keyif ve okşayış doluydu, Eski ahşap yuvasını anımsadı, yeşil bahçede kardeşiyle oynadığı oyunları. Onun kıvrık kulaklarını ısırır, yere düşer, kalkar, koşarlardı. Sonra bir oyun arkadaşı daha bulmuştu: sahibinin oğlu. Bahçede onun peşinden koşar, havlar, giysisini ısırırdı. Hele hele sahibinin okşayışlarını, onun elinden yediği şekerleri hiç unutmamıştı. Ama sahibinin oğlunu daha çok severdi. Çünkü hem oyun arkadaşıydı, hem de asla dövmezdi. Sonraları birden kaybetti annesiyle kardeşini. Sahibi, oğlu, karısı ve yaşlı uşağı kalmıştı geriye. Her birinin kokusunu nasıl da ayırır, ayak seslerini ta uzaktan tanır. Öğle ve akşam yemeği vakti masanın çevresinde dolanır, yiyecekleri koklardı. Kimi zaman sahibinin hanımı kocasının muhalefetine karşın sevgi dolu bir lokmacık ayırırdı onun için. Yaşlı uşak gelince ona seslenirdi: ‘Pat... Pat...’ ve yemeğini koyardı ahşap yuvasının yakınındaki özel kaba.”³⁸

Pat, uyanıp kendine geldiğinde yiyecek bir şeyler bulabilme ümidiyle bir fırının önüne gider, fırıncı onu okşayarak, ekmek verip, tasmaını çıkardığında, Pat amacına ulaştığı düşüncesiyle ona yaklaşırsa da böğrüne atılan tekme hayal kırıklığı yaşamasına neden olur. O günden sonra herkes ona dayak atmakta ve eziyet etmektedir. Ne fırıncı, ne kasap, günleri onların dükkânlarının önünde geçmesine rağmen, Pat’ı sahiplenmemekte, ona şefkat göstermemektedir, hatta Pat herkesin kendisine eziyet etmekten zevk aldığını hissetmektedir.

Kaştankanın yaşadığı evde bir kedi ve bir de kaz, bahçede de bir domuz olmasına karşın, yeni sahibi Kaştanka’ya bol bol yiyecek vermektedir, onu sevmekte ve kendisini “Teyzecik” diye çağırılmaktadır. Çehov, Kaştanka’nın yeni hayatına alıştığını:

“Bir ay geçmişti. Kaştanka, her akşam yediği lezzetli yemeğe alışmıştı, hatta kendisine Teyzecik denmesine de. O yabancı adama ve yeni oda arkadaşlarına da alışmıştı.”³⁹

sözleriyle anlatmaktadır.

Yazar, sokak köpeği olan Pat’ın da yeni hayatına alışmaya çalıştığını ve hislerini;

“Pat, kendine ait görmediği, kimsenin onun duygularını anlamadığı yeni bir dünyaya gelmişti. İlk birkaç günü çok zor geçti, sonra yavaş yavaş alıştı. Üstelik köşe başında, sağda çöp dökülen bir yer bulmuştu. Çöp arasında kemik, yağ, deri, balık başı gibi lezzetli parçalarla tanımadığı

³⁸ Hidayet, Sadık, *Aylak Köpek*, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001, sf. 14.

³⁹ Çehov, A.P., *Belolobiy-Rasskazi dlya detey*, Kaştanka, Bölüm 5, İzd. dom: Prof-Press, Rostov-na-Donu, 2012, sf. 37. (ISBN: 978-5-378-06873-9)

başka başka yiyecekler buluyordu. Günün geri kalan kısmını kasapla fırının önünde geçiriyordu. Gözü kasabın elindeydi ama lezzetli parçalar yerine daha çok dayak yiyor ve yeni yaşantısına ayak uydurmaya çalışıyordu. Eski yaşantısından tek tük silik görüntülerle bazı kokular kalmıştı. Ne zaman sıkıntıya düşse bu kayıp cennette bir tür teselli ve kaçış yolu buluyor ve elinde olmadan anıları gözünde canlanıyordu.”⁴⁰

cümleleriyle dile getirmektedir.

Kaştankanın sahibi gündüz evdeki hayvanları sirk gösterileri için eğitmekte, akşamları ise onlarla sirke gitmekte ve Kaştanka evde yalnız kalmaktadır, Kaştanka için sıkıcı olan tek şey akşamlarıdır. Böyle bir tablo çizerken yazar, zaman zaman Kaştankanın burnuna tutkal, talaş ve vernik kokusu geldiğini, bu yeni hayata tam olarak alışamasa da sıksa, açlıktan ölmek üzere bir sokak köpeği olmaktan çıkıp besili, bakımlı bir ev köpeği olduğunun da altın çizmektedir.

Hidayet’in öyküsünde ise Pat’ın iç dünyasında kopan fırtına şu sözlerle aktarılmaktadır:

“Pat’a en çok işkence eden şey, kimse tarafından okşanmamaktı. Sürekli itilip kakılan ve küfredilen bir çocuk gibiydi. Yine de ince duyguları tümüyle sönmüş değildi. Hele hele acı ve işkence dolu bu yeni yaşantısında öncekinden çok gereksinimi vardı okşanmaya. Gözleriyle dileniyordu okşanmayı; sevgisini gösterip eliyle başını okşayana canını vermeye hazırdı. O da sevgisini, bağlılığını gösterme, fedakârlık etme ihtiyacını hissediyordu kendinde...”⁴¹

Çehov, zamanla sirk gösterileri için evdeki diğer hayvanlar gibi Kaştankanın da gündüz eğitimlerine dâhil olduğunu, önce domuzun yerini alarak onun gösterisine hazırlandığını belirtmektedir. Bu sırada sahibi, kazın ani ölümü ile ertesi günkü gösteri için kazın yerine Kaştankayı sirke götürme kararı alır. Kaştanka - henüz ne yapacağını bilmeden apar topar - sahibi ve kedi ile gösteriye gider. Kaştankayı burada bir sürpriz beklemektedir. Bavulun kilidini açan yeni sahibi Kaştankayı, yeni adıyla Teyzecik’i, çağırdığında gürültü ve parlak ışıkların verdiği şaşkınlık ve rahatsızlıkla Kaştanka sahibinin etrafında koşturmaya başlar. Alkış sesleri içinde yaşananları Çehov şu ifadelerle anlatmaktadır:

“Yüksek perdeden bir nota çaldığı sırada, seyircilerin arasında biri şaşkınlıkla bağırırdı. ‘Baba!’ diye bağırıyordu bir çocuk. ‘Bu, Kaştanka!’

‘Sahiden de Kaştanka!’ diye doğruladı boğuk, içkiden kısılmış bir erkek sesi. ‘Kaştanka! Allah canımı alsın ki Kaştanka bu, Fedyuşka! Bu o! Yaşasın!’

⁴⁰ Hidayet, Sadık, *Aylak Köpek*, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001, sf. 16.

⁴¹ Hidayet, Sadık, *Aylak Köpek*, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001, sf. 16, 17.

Seyircilerin arasından biri ıslık çaldı ve iki ses, bir çocukla bir adam avaz avaz haykırdılar: ‘Kaştanka! Kaştanka!’

Teyzecik yerinden fırladı ve bağırıışların geldiği yöne baktı. İki surat biri kalli, sarhoş ve sırtık, öteki tombul, kırmızı yanaklı ve korkmuş, Teyzecik’in gözlerinde yansdı, tıpkı daha önce parlak ışıkların yansıdığı gibi. Teyzecik birden anımsadı, iskemleden aşağı atladı, kumların içinde yuvarlandı, sonra ayaklarının üzerinde sıçradı, sevinçle çılgık atarak o iki surata doğru koştu. Kulakları sağır eden bir kükreme duyuldu, bu kükremeye ıslıklar ve avaz avaz ‘Kaştanka! Kaştanka!’ diye bağırın bir çocuğun sesi karıştı.

Teyzecik parmaklığın üstünden atladı, birinin omzunun üstünden zıpladı ve kendini bir locada buldu; bir sonraki sıraya ulaşması için yüksek bir duvardan atlaması gerekiyordu; sıçradı, ama yeterince sıçrayamadığı için duvarın üzerinden kaydı. Sonra elden ele geçirildi, geçerken herkesin elini, yüzünü yaladı, yukarılara çıktı, sonunda balkona ulaştı. Yarım saat sonra Kaştanka sokakta, üstleri başları tutkal ve vernik kokan iki kişinin arkasında yürüyordu... Onların arkasında yürüyen Kaştanka sırtlarını seyredenden, sanki yaşamında hiçbir kopukluk olmamış, sanki böyle mutlu mutlu onların peşinden hep yürümüş gibi hissediyordu kendini. Duvar kâğıtları kirli olan odayı, kazı, Fyodor’u, lezzetli yemekleri, dersleri, sirki anımsadı, ama artık bütün bunlar uzun, karmaşık, bunaltıcı bir düşün başka bir şey değildi.”⁴²

Hidayet’in öyküsünün sonunda, suyolunda gördüğü kâbustan şiddetli açlık hissiyle inleyerek çevreden gelen kebab kokusunun ettiği işkenceyle uyandığında, yerinden güçlkle kalkarak meydana doğru giden Pat’ı, Kaştanka gibi mutlu bir son beklememektedir. Yazar, Pat’ın gittiği meydanda başını okşayan kişinin onu sahipleneceği ve nihayet Pat’ın kaderinin değişeceği hissini uyandırarak okuyucuyu heyecanlandırmaktadır, ancak daha sonra halsizlik, açlık ve manevi acılar içinde kıvranan Pat’ın da hislerinde yanıldığı anı şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Bu sırada bir otomobil tozu dumana katarak Veramin Meydanı’na girdi. Otomobilden bir adam indi ve Pat’a doğru yürüyüp başını okşadı. Bu adam onun sahibi değildi. Yanılmamıştı. Sahibinin kokusunu iyi tanırdı çünkü. Ama nasıl oldu da onu okşayacak biri çıktı? Pat kuyruğunu sallayıp tereddüt içinde adama baktı. Aldanmamış mıydı acaba? Okşanmasına neden olacak tasması da yoktu. Adam geri dönüp yine başını okşadı. Pat peşine düştü adamın.

Şaşkınlığı iyice artmıştı. Çünkü o adam, iyi bildiği ve içinden güzel yiyeceklerin çıktığı odaya girmişti. Duvar kenarındaki kanepeye oturdu adam. Ona sıcak ekmek, yoğurt, yumurta ve başka yiyecekler getirdiler.

⁴²Çehov, A.P., **Belolobiy-Rasskazı dlya detey**, *Kaştanka*, Bölüm 7, İzd. dom: Prof-Press, Rostov-na-Donu, 2012, sf. 54, 55, 56.(ISBN: 978-5-378-06873-9)

Adam ekmek parçalarını yoğurda bulayıp onun önüne atıyordu. Pat yiyecekleri önce aceleyle, sonra ağır ağır yiyordu. Sevimli ve acizlik ifade eden kara gözlerini adama dikmiş kuyruk sallıyordu. Uyanık mıydı yoksa düş mü görüyordu? Pat, dayak yemeden doyastıya karnını doyurdu. Yeni bir sahip bulmuş olması mümkün müydü? Sıcağa rağmen adam kalktı, burca giden sokağa girdi, biraz bekledikten sonra dolambaçlı sokaklardan geçti. Pat da kasabanın dışına kadar onu izledi. Sahibinin gittiği birkaç duvarlı harabeye gitti. Bu adamlar da kendi dişilerinin kokularını arıyorlardı belki. Pat duvarın gölgesinde adamı bekledi. Sonra başka bir yoldan meydana döndüler.

Adam yine onun başını okşadı, meydana küçük bir gezintiden sonra Pat'ın tanıdığı otomobillerden birine bindi. Pat arabaya çıkmaya cesaret edemiyordu. Kenarda oturmuş ona bakıyordu.

Otomobil birden toz kaldırarak hareket etti. Pat da arabanın peşinden koşmaya başladı hemen. Hayır, bu defa adamı elinden kaçırmaya niyeti yoktu. Dili sarkmıştı ama vücudunda hissettiği tüm acılara rağmen var kuvvetiyle koşuyordu. Otomobil kasabadan uzaklaştı, kırlardan geçti. Pat iki üç kez arabaya yetişse de yine de geride kaldı. Tam gücünü toplamış, umutsuzca koşuyordu. Ama araba ondan hızlı gidiyordu. Yanılmıştı; üstelik koşarak otomobile yetişeyim derken iyice yorgun düşmüştü. Baygınlık geçirecek kadar fenalaşmıştı. Tüm organları kontrolünden çıkmış, en küçük bir hareket etme yetisi kalmamıştı. Niçin koştuğunu, nereye gittiğini bilmiyordu. Durdu; soluk soluğaydı. Dili sarkmış, gözleri karamaya başlamıştı. Boynu bükük zar zor yolun kenarına gitti; bir tarlanın yanından akan suyun başında karnını sıcak ve nemli kuma koydu. Hiç aldanmadığı içgüdüleriyle artık buradan kımıldayamayacağını hissetti. Başı döndü. Düşünceleri hisleri silinmeye, birbirine karışmaya başlamıştı. Karnı çok kötü ağrıyordu. Gözlerinde hiç de hoş olmayan bir parıltı vardı. Kasılmalar, kıvrımlar arasında elleri ayakları yavaş yavaş hissizleşiyor, mülayim ve keyif verici bir serinlik getiren soğuk terler döküyordu.

Akşama doğru Pat'ın üzerinde üç aç karga uçuyordu. Uzaklardan almışlardı Pat'ın kokusunu. İçlerinden biri ihtiyatla yanına kadar geldi, dikkatlice baktı. Pat'ın tamamen ölmediğinden emin olunca uçtu gitti. Bu üç karga Pat'ın iki kara gözünü oymak için gelmişti.”⁴³

5. SONUÇ

Çehov'un “Kaştanka” adlı öyküsünde karşımıza çıkan sahibini kaybetme ve arama, yeni yaşamı yadırgama ve alışmaya çalışma, rüyalar, hatıralar ve geçmiş yaşama duyulan özlem, hüznün, çaresizlik, maddi ve manevi ihtiyaçlar gibi bütün unsurlar Hidayet'in “Aylak Köpek” öyküsünde de şartırtıcı bir benzerlikle karşımıza çıkmaktadır.

⁴³ Hidayet, Sadık, *Aylak Köpek*, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001, sf. 17-18.

Kaşanka'nın kaybolması ile başlayan macerası, yeni hayatına alışma süresi ve sahibini tekrar bulduğu ana kadar geçen süre, Pat'ın kaybolduğu andan ölümüne kadar olduğu gibi uzun bir zaman dilimine yayılmamıştır. Kaşanka, Pat'dan çok daha şanslıdır, daha kaybolduğu gün kendisine sığınacak yeni bir yuva, yiyecek verecek, hatta onu sevecek yeni bir sahip bulabilmiştir. Ancak Pat sokaklarda, harabelerde hayatını sürdürmekte, ne bulursa onu yemekte ve okşanıp sevmeye ihtiyaç hissetmekte, herkesten dayak yemektedir, insanlar onu taş ve sopalarla kovalamaktadır.

“Aylak Köpek” eserini Abidini,

“Soylu bir ırktan gelen Pat adındaki köpek, cinsel isteklerini tatmin etme peşine düşmüş ve kaybolmuştur. Burada da Buf-i Kur'da olduğu gibi, cinsel temasla ölüm arasında ince bir çizgi vardır. Çünkü Hidayet, “doğal ihtiyaçların, mantiki ve insani ihtiyaçlarla” çeliştiğini kabul eder... “Seg-i Vilgerd” aşâğılık bir topluma yabancılaşmış bir insanın öyküsü olabilir. O, ya asaletini ve idealini koruyarak çile çekmeli ya da bayağılaşmayı kabul ederek aç kalmamak için kuyruk sallamalı; bunun için de herkesin boynuna halka takmasına ve bir şekilde kendisine eziyet etmesine izin vermelidir. Eğer böyle yapar ve yaygın yaşam biçimiyle uzlaşırsa, başını çöplüklerden çıkarabilir, ama bir köpek gibi sonuçsuz koşuşturmalardan sonra, bir otomobilin peşinden koşan Pat gibi ölür.”⁴⁴

cümleleriyle değerlendirmektedir.

İki öykünün başkahramanı olan köpeklerin yaşamlarının tasvirinde birçok ortak nokta bulunmakta, ancak öykülerin sonları farklılık göstermektedir. Özkaya, Çehov'un öykülerinde uyguladığı iki yöntemden birinin “beklenmedik son”, diğerrinin ise “sıfır son” olduğunu ifade etmektedir.⁴⁵Kaşanka'nın kaderini yazar öykünün sonunda beklenmedik bir anda Kaşanka'nın eski sahibine kavuşması gibi mutlu bir sonla değiştirmektedir. Ne var ki, Hidayet'in öyküsü, Çehov'da olduğu gibi mutlu sona ulaşmamakla kalmaz, öykünün başkahramanı olan Pat adlı köpeğin sadece eski sahibini değil, iyi ya da kötü kendisini sahiplenecek bir başkasını da bulamaması, hayal kırıklığı içinde sokaklarda ölmesi ve leş kargalarının yemi olmaktan kurtulamamasıyla sona ermektedir. Djanollah'a göre, öykülerin sonundaki bu farklılıkla, yazarlar kendi dünya görüşlerini açıklamaktadırlar.⁴⁶

⁴⁴Abidini, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı I*, Çev. Derya Örs, Nüşa Yayınları, Ankara, 2002, sf. 156, 157.

⁴⁵Özkaya, Tüten, *Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar*, San Matbaası, Ankara, 1977, s. 168

⁴⁶Djanollah, Karimi Motahar, *“Kaşanka” A.P.Çehova i “Brodyaçaya sobaka” Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 97.

Djanollah, A.Z. Rozenfeld'in "A.P.Çehov ve Çağdaş İran Edebiyatı" adlı makalesinde Rus edebiyatının İran edebiyatı üzerindeki etkisinden söz ettiğini belirtmekte ve;

"...Bu çalışmada yazar "Puşkin, Gogol ve Çehov'un öykülerinin çevirilerinin orijinal İran prozaları ve özellikle de kısa öyküleri üzerinde çok önemli bir rol oynadığının" altını çizmektedir."

ifadesi ile Çehov'un eserlerinin İran edebiyatındaki yerinin önemine işaret etmektedir.⁴⁷ Öte yandan Komissarov, Çehov'un eserlerinin İran'daki popülaritesinin nedenini ve İran halkını nasıl etkilediği sorusunu;

"Sebebi çoktur, ancak biz bunlardan sadece temel birkaç nedeni sıralayacağız: ...Eğer böyle bir memur tiplmesi Gogol ve Çehov döneminde Rus edebiyatı için tipikse İran gerçekliğinde şimdi de mevcuttur. XIX. yüzyıl realist Rus yazarlarının eserleri günümüzde de İranlı yazarlar için örnek teşkil etmektedir. Çehov'un eserlerinde İranlıları etkileyen öğelerden söz ederken Çehov'un eserlerinin ünlü çevirmeni M. Asim şöyle yazmıştır: "Her toplum kendince güler, ancak Rus gülüşünde hüznün vardır, doğu tarzıdır. Rus gülüşünde daima gözyaşı vardır."...İranlı edebiyat eleştirmeni S. Parham, Çehov'un öykülerinde aynı şeyi vurgulamıştır: 'Çehov'un yeteneği, hiciv ve komediyi drama ve trajedi ile birleştirmesindedir, ustalığı buradan kaynaklanmaktadır.'"⁴⁸

ifadeleri ile yanıtlamaktadır.

KAYNAKÇA

- ABİDİNİ, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı I*, Çev: Derya Örs, Nüsha Yayınları, Ankara, 2002.
- ABİDİNİ, Hasan-i Mir, *İran Öykü ve Romanının Yüzyılı II*, Çev: Hicabi Kırlangıç, Nüsha Yayınları, Ankara, 2002.
- BLAGOVOLİNA, Yu.P. (Redaktör), *Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura*, KOMİSSAROV, D.S., *Çehov v İrane*, Cilt:100, 3. Kitap, Moskva, İmli Ran, 2005 (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5-9208-0229-6).
- ÇEHOV, A.P., *Belolobiy-Rasskazı dlya detey, Kaştanka*, İzd. dom: Prof-Press, Rostov-na-Donu, 2012 (ISBN: 978-5-378-06873-9).
- DEHKHODA, A. E., *Lugat-i Dehkhoda*, İsfahan, c.4.
- DJANOLLAH, Karimi-Motahar, *"Kaştanka" A.P. Çehova i "Brodyaçaya sobaka" Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4.

⁴⁷Djanollah, Karimi Motahar, *"Kaştanka" A.P.Çehova i "Brodyaçaya sobaka" Sadeka Hedayata*, Russkiy yazık za rubejom, 1998/4, sf. 96.

⁴⁸Obzor D.S. Komissarova, *Çehov v İrane*, Literaturnoye nasledstvo, Çehov i mirovaya literatura, Kollektiv Avtorov, Ran i Nauka, Cilt:100, 3. Kitap, sf. 204-206. (ISBN: 5-02-011193-7 / ISBN: 5-9208-0229-6)

ENVERİ, Hasan, **Ferheng-i Ruz-i Sohen**, Tahran, H.1383 (2004).

HİDAYET, Sadık, **Aylak Köpek**, Çev: Mehmet Kanar, 2. Basım, İstanbul, 2001.

KANAR, Mehmet, **İran Tiyatrosundan Bir Eser Sadık Hidayet'in Sasan Kızı Pervin'i**, Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi, 2003/2, sf.191.

(<http://www.journals.istanbul.edu.tr/tr/index.php/tiyatro/article/view/11649/10914>)

KARSAN, Çağdaş, **Simin Danişver'in Sevuşun ve Cezire-i Sergerdani Romanlarında Üslup**, YL Tezi, Ankara Üniv, SBE, Ankara, 2004.

ÖZKAYA, Tüten, **Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar**, San Matbaası, Ankara, 1977.

WEHMEIER, S. (Editor), Oxford Wordpower Dictionary, Oxford University Press, 10th impression, 1996, p. 454

<http://www.vajehyab.com/dekhoda/یات>

<http://www.fransizcasozluk.gen.tr/sozluk.php?word=ayak>